

A KÖZÖSSÉG ÁLTAL TÁMOGATOTT MEZŐGAZDASÁG ELŐNYEI ÉS HÁTRÁNYAI

GOMBKÖTŐ NÓRA – TESCHNER GERGELY – MEZEI KATALIN

Széchenyi István Egyetem Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar,
Mosonmagyaróvár

ÖSSZEFOGLALÁS

A közösség által támogatott mezőgazdaság (KTM) a vidéki közösségekhez szorosan kapcsolódik. Mikro- és makro szinten számos előnnyel rendelkezik. Mikroszinten a modell költségeit és hasznát a gazdálkodók és az irántuk elköteleződő fogyasztók (úgynevezett részvényesek) szempontjából kell figyelembe venni. A költségek leggyakrabban alternatív költségként jelennek meg, mint például termelői oldalról a közvetlen marketing vagy az ügyfélkapcsolatok költségei, míg fogyasztói oldalról a teljes szezonra vonatkozó elkötelezettség vagy a tagok szempontjából kiszámíthatatlan hozamok. A KTM-eknek azonban jóval több előnye van, mint gazdasági hátránya. Olyan előnyökkel lehet számolni, mint például a biztos piacra jutás, a kiszámítható és tisztességes jövedelem, a kedvező tulajdonságokkal rendelkező termékek (friss, egészséges, biztonságos). A tanulmányban ezen alternatív költségeket és előnyöket vesszük számításba. A KTM-eknek azonban makro szinten is számos előnyük van. Ebből a szempontból a KTM-ek társadalmi és környezeti hatásait vizsgáltuk. Ezen előnyök között meg kell említeni a helyi termelés környezeti hatásait, a helyi identitás és a vidékfejlesztés támogatását, új munkahelyek létrehozását és a társadalmi kapcsolatok erősítését. Mindezeket szintén részletesen ismertetjük.

Kulcsszavak: közösség által támogatott mezőgazdaság, költségek, haszon, termelők, fogyasztók, társadalom, környezet

BEVEZETÉS

Az egyre inkább növekvő környezeti ártalmakra reagálva a közösség által támogatott mezőgazdaság (KTM) első mozgalmái az 1960-as években indultak el Japánban (TEIKEI mozgalom) valamint Európában (Németországban Rudolf Steiner nevéhez köthető mozgalom), az 1970-es években gazdálkodási móddá váltak. Később, az 1980-as években, az Egyesült Államokban is elkezdték használni. A KTM egy alternatív gazdálkodási mód, amelynek helyi, biztonságos és fenntartható egészségügyi és környezeti előnyei vannak. A hangsúlyt a helyi termékekre, a környezetbarát termelési módszerekre és a fenntartható gazdálkodásra fekteti. A módszer lényege a termelő és a fogyasztó közötti közvetlen kapcsolat, valamint a személyes kapcsolatokban a bizalom. A hosszú ellátási láncokkal ellentétben a termelő és a végső fogyasztó közötti fizikai távolságot csökkenti, továbbá a minőség garanciájaként a rendszerbe a személyes kapcsolat, a bizalom és gyakran az ökológiai tanúsítás is beépül. Ezenkívül a helyi tájra, a környezetre (ökológiai előnyök, kevesebb szállítás, kevesebb csomagolóanyag, jobb állatjólét stb.), valamint a helyi gazdaság növekedésére (foglalkoztatás, helyi feldolgozás, tőke helyben maradása) is pozitív hatást gyakorol. A kistermelők számára a helyi, jó minőségű élelmiszerek előállítását és értékesítését teszi lehetővé, a fogyasztók számára pedig az ízletes, megbízható helyi ételekhez kényelmes hozzáférést biztosít.

A KTM lényege, hogy a fogyasztók egy csoportja vállalja, hogy egy konkrét mezőgazdasági termelőtől előre fizetéssel részesedést vásárol, aki cserébe friss, szezonális és biztonságos (legtöbbször ökológiai módon előállított) élelmiszert biztosít. Ez szükségszerűen egy kisméretű rendszer, amelynek központi döntéshozó testülete a mezőgazdasági termelő-fogyasztói csoport. A KTM tagjai a termelővel a termesztési időszak (szezoni) elején – írásbeli vagy szóbeli – megállapodást kötnek, és a részt vevő gazdaság által előállított mezőgazdasági termékekből való "részesedésre" előleget fizetnek. Ezzel szemben a gazdálkodó ezeket a termékeket a KTM tagjai számára a szezon során hetente rendelkezésre bocsátja. A hetente esedékes termékesomagok előre történő kifizetésével a tagok a termelő számára a gazdaság működtetéséhez szükséges tőkét biztosítják. A helyi termelőktől történő vásárlás a tagok számára a friss és szezonális alapanyagokat garantálja. A két fél között eltérő mértékű elköteleződés jöhet létre, és ennek függvényében eltérő KTM típusokat különböztetünk meg (közösségi gazdaság, dobozrendszer, vásárlói közösségek).

Nehéz pontosan meghatározni, hogy melyik európai országban jelent meg először ez a típusú gazdálkodási rendszer. Ilyen jellegű egyéni kezdeményezéseket már az 1960-as években is megfigyelték, főként Németországban, később pedig Hollandiában, Írországban és Szlovéniában. Jelenleg szinte minden európai országban megtalálható a KTM-nek legalább egy formája. Ez a gazdálkodási modell azonban egyes európai országokban eltérően fejlődött, mivel a kultúra, az egészség, a társadalom és az oktatás országonként eltérő. Egyes országokban ezeket a közösségeket kifejezetten a társadalmi szolidaritás hívta életre (Németországban például "Solidarische Landwirtschaft"-nak hívják). Magyarországon ennek a gazdálkodásnak jelenleg nincs kiforrott formája; sok területen változtatásokat és szélesebb körű támogatást igényel.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Vizsgálataink során a témában rendelkezésre álló szakirodalmat tekintettük át. A szakirodalmi forrásokban közölt egyes eredményeket vetettük össze, figyelembe véve a hazai területi sajátosságokat. E szakirodalmi áttekintés fő célja a közösség által támogatott mezőgazdaság valamennyi jellemzőjének és hatásának feltárása, a termelők, a fogyasztók, a társadalom és a környezet szempontjából egyaránt. A kutatás további célja, hogy a gazdálkodók és a döntéshozók számára egyaránt átfogó és gyakorlati információkat nyújtson. A téma sajátossága, hogy – annak ellenére, hogy a KTM módszer szinte az egész világon elterjedt – szakirodalma hiányos, és a legtöbb helyszíni felmérésen alapuló kutatás az Egyesült Államokban készült.

EREDMÉNYEK

A közösség által támogatott mezőgazdaság nem csupán ételmiszer-előállítás és -elosztás. Emellett a mezőgazdasági termelő és a fogyasztó életmódját nagymértékben megváltoztatja, továbbá a társadalomra és a környezetre is jelentős hatást gyakorol. Természetesen, mint minden termelési rendszer esetén, a KTM-nek is vannak előnyei és hátrányai. A KTM hatásait két szinten lehet megvizsgálni. Mikroökonómiai szinten a gazdák és a fogyasztók az érintettek, míg makrogazdasági szinten a társadalomra és a környezetre gyakorol hatást. A KTM során számos költség merülhet fel, amely a realizált és az alternatív költségeket is magában foglalja. Ezek lehetnek közvetlen és

közvetett (negatív externáliák) költségek. Ugyanakkor a mezőgazdasági termelők, a fogyasztók, a társadalom és a környezet számára számos előnyt is biztosíthat.

Termelők

A mezőgazdasági termelők az utóbbi időkben egyre inkább azzal szembesülnek, hogy a hagyományos élelmiszer-termékpályán történő közvetett értékesítés – a kiskereskedelmi hálózatok és egyéb felvásárló/feldolgozó szervezetek felvásárlási- és árpolitikája miatt – kedvezőtlen helyzetet teremt számukra. Ezért egyre több termelő fordul a közvetlen értékesítés irányába, amely a multifunkcionális mezőgazdaság eszközrendszerébe való beépítéssel versenyképessé válhat (*Troján et al. 2009*). Ennek egyik megvalósítási módja lehet a közösség által támogatott mezőgazdaság. A gazdálkodókat számos tényező motiválja arra, hogy KTM-et hozzanak létre (például a tudatos magatartás, a környezetvédelem, vagy a speciális piaci rések megcélzása), A legtöbb esetben a KTM-hez csatlakozó mezőgazdasági termelők elsődleges célja a profit maximalizálása. Ezért elsősorban az abból származó költségek és haszon motiválják őket. Költségeik egyik részét a termeléshez szorosan kapcsolódó pénzben kifejezett költségek teszik ki (termelési költségek), amelyek némelyike az ipari mezőgazdaságban jelentkező költségeknél magasabb, míg mások alacsonyabbak lehetnek. A KTM gazdálkodás minden esetben valamilyen ökológiai módszeren alapul, ami több munkaerőt igényel, így a munkaerő bérköltsége magasabb. A KTM gazdálkodók másik alapelve, hogy széles termékválasztékot kínálnak, gyakran speciális fajtákkal, amelyek magasabb beszerzési költségekkel járhatnak. Mivel a mezőgazdasági tevékenységeiket a KTM partnerségek igényeihez igazítják, sok egyéb többletköltség merül fel, például az ökológiai gazdálkodás létesítésének, a csepegtető öntözés kiépítésének kezdeti beruházási költségei. Másrészt néhány termelési költség (például gép üzemeltetés költsége), valamint anyagköltség (például növénytermesztésben a növényvédőszer, a műtrágya és egyéb vegyi anyag, míg állattenyésztés esetén az antibiotikumok, gyógyszerek és hormonok költségei) az ipari mezőgazdaságban felmerülő költségeknél alacsonyabbak lehetnek.

Mivel a KTM keretében a fogyasztók a termékeket a gazdától közvetlenül, közvetítő nélkül kapják meg, a KTM-et a közvetlen marketing jellemzi. A közvetlen marketing további költségeket jelent, például a csomagolási és a heti szállítási költségeket. Ezen

felül vezetői oldalról alapos könyvelésre van szükség, ami a költségeket szintén növelheti.

A termelőknek olyan alternatív költségekkel is számolniuk kell, amelyek nem mérhetőek. Például olyan tevékenységeket kell végezniük (például a gazdaság látogatók előtti megnyitása, ügyfélkapcsolatok kiépítése), amelyek a család személyes életét teljesen megváltoztatják. (Moellers és Birhala 2014).

A KTM ugyanakkor a termelő számára számos előnyt is nyújt. Az elkötelezett fogyasztók miatt a gazdálkodók biztos fogyasztói bázisra és termékeik előre történő kifizetésére számíthatnak. Ez a gazda számára kiszámítható és tisztességes jövedelmet, egy egész évre szóló fix piacot, az árak ellenőrzésének lehetőségét, alacsony termelési kockázatot és alacsony piaci versenyt garantál. Ezenkívül a fogyasztók pénzügyi és erkölcsi támogatása miatt a gazdálkodó a termelésre és az élelmiszer-feldolgozásra koncentrálnak. Mivel a KTM a rövid élelmiszer-ellátási láncok egy típusa, a termékek elosztásához közvetítőre és/vagy kiskereskedőre nincs szükség. A KTM-nek köszönhetően a gazdálkodók és a fogyasztók között szoros személyes kapcsolat alakítható ki. A tagok a termékekről rendszeres visszajelzést adnak, és a gazdaság működésébe is beleszólhatnak. A KTM-eknél általános jelenség, hogy a gazdák egymással is együttműködnek (termékek, tapasztalatok és ismeretek megosztásával), ami a gazdálkodók közötti közösség kiépítését teszi lehetővé. Végül, de nem utolsósorban ez a típusú rendszer a gazdák számára egyfajta biztonsági hálót teremt. (Tegmeier és Duffy 2005, Perry és Franzblau 2010).

Flora és Bregendhal (2012) esettanulmányukban megállapították, hogy a gazdálkodók számára a KTM-hez való csatlakozásra a legfontosabb motiváció a pénzügyi haszon. A KTM-hez való csatlakozás második legfontosabb mozgatórugója a társadalmi tőke várható előnyei, ezt követi a kulturális/érték meggyőződés okai, a humán tőke várható növekedése, míg a környezeti és politikai okok kevésbé jelentősek.

Fogyasztók

A KTM-ekhez való csatlakozásnak fogyasztói oldalról is vannak költségei és előnyei. A fogyasztók számára két fő mérhető költség merül fel. Egyrészt előfordulhat, hogy a termékekért a szupermarketek árainál magasabb árat kell fizetniük. Ebben az esetben a KTM gazdaságokból származó termékek árait nem a hagyományos, hanem a

biotermékek áraival célszerű összevetni, mivel még az ökológiai tanúsítással nem rendelkező gazdaságok is a biotermékekével azonos minőséget garantálnak. A KTM termékek ára a biotermékek áraihoz képest jóval alacsonyabbak lehetnek. *Brown és Miller (2008)* kutatásukban megállapították, hogy az ökológiai termékek ára közel ugyanakkora, mint a KTM termékeké (sőt, egyes esetekben drágábbak is). Másrészt előfordulhat, hogy a fogyasztóknak utazási költségeik merülnek fel, mert a termékek felvételéért a gazdaságba vagy az átadóhelyre el kell jutniuk. Ez utóbbi csak a házhozszállítás elosztási formához képest hátrány, mivel a fogyasztónak az értékesítőhöz a hagyományos élelmiszer-rendszerekben is el kell jutnia.

A fogyasztók oldalán tehát e két fő számszerűsíthető költség mutatható ki. Ugyanakkor emellett számos alternatív költség is felmerül, amelyekkel a fogyasztóknak számolniuk kell. Az egyik ilyen, hogy a teljes szezonra el kell köteleződniek, vállalva ezzel a növénykárosodás vagy veszteség kockázatát. Ezenkívül a hagyományos élelmiszer-elosztási csatornák által kínált termékek széles skálájáról le kell mondaniuk. A zöldségek minősége és mennyisége kiszámíthatatlan, *Flora és Bregendhal (2012)* szerint azonban a fogyasztók hezitálásának nem ez az elsődleges oka, hanem inkább pénzügyi megfontolások, vagyis a termékek magas ára. Megemlítették a részesedés hetente történő felvételének kellemetlenségeit is. A fogyasztók minden héten kapnak egy dobozt, amely előre meghatározott fajtájú mezőgazdasági termékeket tartalmaz, de a doboz tartalmát nem a fogyasztók választják meg. A doboz ismeretlen zöldségféleket is tartalmazhat, amelynek tárolása, feldolgozása és tartósítása gondot okozhat. Összességében a fogyasztóknak mindennapi életükben jelentős változásokkal kell számolniuk (*Cone és Myhre 2000*).

A fogyasztók számára viszont a KTM sokkal több előnyt nyújt, mint gazdasági hátrányt. A KTM-hez való csatlakozás egyik leggyakoribb oka, hogy gyakrabban juthatnak kedvező tulajdonságú termékekhez, mint üzletekben vagy szupermarketekben. Ezeknek a termékeknek olyan jótékony tulajdonságai vannak, mint a bio minőség, a biztonságosság, a frissesség, az egészséges és ízletes jelleg. Ezeknek a termékek a szupermarketekből származó termékekhez képest jóval magasabb minőséget képviselnek. A fogyasztók minden héten friss zöldséget és gyümölcsöt kapnak. Ökológiai minőségű termékekhez elfogadható áron juthatnak hozzá, továbbá a szezonális és különleges termékek lehetővé teszik, hogy étkezésük változatos és

egészséges legyen. (Általában jellemző, hogy a fogyasztók teljesen tisztában vannak a szezonális élelmiszer-fogyasztás előnyeivel.)

Ezenkívül a fogyasztói szokásokban is pozitív változás következik be, mivel egészségesebben étkeznek, friss és változatos zöldségeket, gyümölcsöket esznek, és kevesebb élelmiszert vásárolnak. Ha valamelyik termékből többet kaptak, mint amennyit felhasználnak, akkor azt a szomszédoknak és a barátoknak elajándékozhatják.

A tudatos fogyasztók másik fontos szempontja az, hogy ismerik a gazdaságot és a termelőt, amelytől vásárolnak, tehát ismerik a termékek eredetét. Ezenkívül a fogyasztók egy közösség részévé válnak, és közvetlenül támogatják a helyi gazdát, mint a közösség részét. A gazdaságba látogatást tehetnek, valamint ott önkéntes munkát végezhetnek, ezért az ökológiai gazdálkodásról, zöldségtermesztésről, valamint egészséges élelmiszerekről információkat szerezhetnek, egyfajta képzésben vehetnek részt, valamint a nyugodt vidéki környezet feltöltődést is biztosíthat számukra. A gazdasággal, a gazdálkodóval és a vidéki térséggel közvetlenül érintkezhetnek. Továbbá ez a gazdálkodási módszer a környezettudatos fogyasztók környezetvédelmi aggodalmait is eloszlatja. (*Flora és Bregendahl 2012, Brown és Miller 2008*).

Perry és Franzblau (2010) szerint a KTM-ek a fogyasztók számára olyan előnyöket kínálnak, mint az egészséges és biztonságos ételekhez való hozzájutás, versenyképes ár, helyi vásárlás lehetősége, a földhöz való kapcsolódás, a kockázat csökkentése és a kényelem.

Kutatásaiban *Bloemmen et al. (2015)* megállapította, hogy a fogyasztók számára a nem pénzügyi előnyök (például a rendszerben való részvétel vagy a tudás és készségek megszerzése) fontosabbak, mint a pénzügyi előnyök.

Össességében, ami a gazdák és a fogyasztók költségeit és gazdasági előnyeit illeti, kijelenthető, hogy mind a termelők, mind a fogyasztók számára a KTM tagságának gazdasági előnyei meghaladják a költségeket, és ezek olyan területen jelentkeznek, amely a termelők és a fogyasztók számára fontosabb, mint a pénzügyi szempontok.

Társadalom

A KTM társadalomra gyakorolt hatását sem szabad figyelmen kívül hagyni. Az ilyen típusú gazdálkodásnak ugyanis a társadalom számára számos előnye van.

A KTM megfelel a társadalmi integráció követelményének, azaz az üzleti szervezetek tevékenysége a munkavállalók számára tisztességes megélhetést biztosít, az ügyfelek számára valós értéket képvisel, a beszállítókkal tisztességes kereskedelmet bonyolít le, és a helyi közösségekkel együttműködik.

A KTM az egészséget szem előtt tartó helyi vagy regionális közösségeket támogató koalíciókat alakít ki és tart fenn. E rendszer keretében tehát nemcsak a gazdák között, hanem más kormányzati (országos, regionális és helyi) és nem kormányzati (helyi élelmiszer-rendszereket támogató) szervezetekkel is kapcsolatok jönnek létre.

Mivel a KTM tagjai egy közösség tagjaivá válnak, a társadalom számára nyújtott egyik legfontosabb előnye, hogy a tagokkal egy viszonylag erős közösséget épít, az állandó – online vagy offline - kapcsolatok, a tapasztalatok, ismeretek, receptek megosztása és a gazdaságban egy közösségi tér létrehozása által. Ez a közösség a kölcsönös bizalmon alapul. A közös ismereteket a gazdák és a tagok is megosztják egymás között. Így polgári megújulás és közösségi szintű együttműködés is épül.

Mivel a KTM gazdaságok a gazdálkodók és a fogyasztók közötti kapcsolatokra épülnek, a kapcsolat minősége és folytonossága rendkívül fontos, még akkor is, ha hírlevelek vagy levelek formájában történik. Az elektronikus kommunikáció egyre népszerűbbé válik, ami nem csak a gazdálkodók és a fogyasztók közötti kommunikáció előmozdítása szempontjából fontos, hanem a KTM gazdaságok közösségének létrehozása szempontjából is.

A KTM a „helyi terméket a helyi gazdálkodóktól a helyi fogyasztóig” alapelveivel a helyi identitást is erőteljesen támogatja. Ezenkívül személyes kapcsolatot létesít a lakóhellyel, és a helyi gazdák támogatásával elősegíti a vidéki és regionális fejlődést.

Henderson (2007) és *Flora és Bregendahl (2012)* szerint vannak olyan KTM partnerségek is, amelyek a termék felesleget közvetlenül a nélkülöző emberekhez vagy családokhoz viszik.

A KTM gazdaságok mind a formális, mind pedig a rejtett (tacit) tudás fejlesztéséhez is hozzájárulnak, ugyanis gyakran oktatási szerepet is betöltenek. Ezt sokféle módon meg lehet tenni, például az önkéntesek képzésével vagy gyakornokok fogadásával, de az oktatási programokba az alkalmazottak foglalkoztatása is beépíthető. Az egyik legnagyobb kihívás egy olyan folyamatos képzési folyamat fejlesztése, amelynek keretén belül a gazdák és a fogyasztók megtanulhatják, hogy mit jelent egy nagyobb közösség iránti felelősségvállalás. Számos kezdeményezés oktatja tagjait az ökológiai

gazdálkodásról, a helyi és szezonális élelmiszerek fogyasztásának jelentőségéről, valamint a fenntartható életmód tágabb kérdéseiről. Az oktatási tevékenységek nagy részét jelenleg a gazdálkodó végzi, de ezt főként felnőttképzési programokon, tanulmányi csoportokon és workshopokon keresztül kellene megoldani. Ilyen módon a KTM mozgalom a szélesebb társadalmi problémákhoz tudatosabban kapcsolódhatna. A KTM fogyasztók többsége igényli a helyi termékekről, valamint azok elkészítési és tartósítási módjairól való oktatást (*Sharp et al. 2002*).

A KTM gazdaságok nagy előnye, hogy új munkahelyeket teremtenek, mivel az ökológiai gazdálkodás több munkaerőt igényel, mint a hagyományos termesztési mód. Nagyon gyakran, különösen a biodinamikus gazdaságokban, a fogyatékkal élők számára a kormány által támogatott munkalehetőségeket kínálnak.

Végül, de nem utolsósorban, a KTM átláthatósága, nyomonkövethetősége, valamint a termelők felelősségre vonhatósága miatt globális élelmiszer-biztonságot nyújt, és az emberek számára lehetőséget teremt az egészséges ételekhez való hozzáférésre (*Baker et al. 2019*).

Környezet

A nagyvállalatok nem képesek ökológiai fenntarthatóságot és társadalmi integrációt biztosítani. Ezek célja ugyanis a nemzetközi versenyképességük fenntartása és a gazdasági növekedés gyorsítása. Ezt a kis méretű közösségek érhetik el, amelyek a helyi erőforrások igényeinek megfelelően működnek, és figyelembe veszik az adott helyen meglévő természeti (talaj, víz, éghajlat) adottságokat. Hosszú távon tehát a kisgazdaságok környezeti szempontból fenntarthatóbbak lehetnek. Egyrészt a biológiai sokféleséget biztosító multikulturális gazdálkodás a kis üzemméretű gazdaságokban sokkal sikeresebben alakítható ki, mivel a sokféle növény termesztése kevésbé gépesíthető (*Halweil 2000*). Másrészt a kis helyi gazdaságok energiát takaríthatnak meg, és szén-dioxid-kibocsátásukat csökkenthetik (*Pirog et al., 2001*).

A KTM az ökológiai fenntarthatóság követelményének teljes egészében megfelel, azaz a gazdasági szervezetek az ökoszisztémával úgy működnek együtt, hogy az ökoszisztéma egészsége nem sérül. Eszerint a KTM gazdaságok természeti erőforrások iránti igénye korlátozott, az abban alkalmazott technológiák környezetbarátak és társadalmilag elfogadhatók, és a vállalkozások teljes hulladék kibocsátása minimális.

A KTM a hagyományos élelmiszer-termelési és -elosztási rendszerek negatív hatásait minimálisra csökkentheti, mivel összességében kevesebb vegyszerhasználat, talajerózió, élelmiszer-csomagolás, élelmiszer-kilométer és több fajta- és ökoszisztéma sokszínűsége jellemzi.

Bár nincs konkrét követelmény arra vonatkozóan, hogy a KTM formában működő gazdaságok kizárólag biogazdálkodásban működhetnek, ez az általános gyakorlat. Szinte nincs olyan KTM a világon, amely valamilyen mértékben valamilyen természetközeli gazdálkodási módot (ökológiai, organikus, biodinamikus) nem alkalmazna (*Bjune és Torjusen 2005*). (Érdemes azonban megjegyezni, hogy a KTM termelők nagy hányada a legtöbb országban – így Magyarországon is – a tanúsítás viszonylag magasabb költségei miatt nem minősített biotermelők, mivel a rendszer egyik alapköve a bizalom, így a vásárlói körük megbízik a termékekben, és nem igénylik a minősítést (*European CSA Research Group 2016*).)

Mivel a legtöbb KTM gazdaság ökológiai vagy biodinamikus gazdálkodást folytat, a természetes környezetre számos pozitív hatást gyakorolnak. A helyi fajták használata a biodiverzitás és a táj sokféleségének fenntartását segíti elő. A környezetbarát növényvédelmi eljárásoknak köszönhetően a szennyező anyagok talajban való felhalmozódása jelentősen csökken. Végül, mivel az élelmiszer-előállítás és -fogyasztás helyben történik, a rövid regionális ellátási láncok a szükségtelen szállítás és tárolás elkerülését segítik. Az úgynevezett élelmiszer-kilométerek (vagy élelmiszer-mérföldek) sokkal rövidebbek; azaz az energiaigény és a közlekedés negatív környezeti hatása szintén csökken.

A közösségi gazdaság az önállóság eszméjén alapul, amely az ökológiai fenntarthatósághoz szorosan kapcsolódik. A határokon belüli élet és a fenntarthatóság gyakorlatilag egy és ugyanaz. A rendelkezésre álló ökológiai rés kihasználásával minden közösségnek ökológiai fenntarthatóságot kell elérnie. Ideális esetben ez néhány alapvető cél elérését jelenti. A közösségben alkalmazott minden egyes rendszernek folytonosnak kell lennie, és minden termesztési ciklust a következő években a környezet károsodása nélkül kell megismételnie. A közösség méretét megfelelő szinten kell tartani. A közösségi gazdaságnak a foglalkoztatásra és a jólét fenntartására épülő gazdasági növekedéstől függetlennek kell lennie. A közösségnek legalább annyi élelmiszert és nyersanyagot kell termelnie, hogy tagjai egyszerű, kényelmes életet élhessenek, miközben a világ többi részének kizsákmányolása nélkül a környezetük

határain belül maradnak. A közösségben felhasznált valamennyi energiának megújuló forrásokból kell származnia. A KTM hozzájárul az ökológiai lábnyom csökkentéséhez.

A KTM a föld, a táj és a térség gazdálkodási hagyományainak fenntartásához közvetlenül hozzájárul. Segít fenntartani a városok közelében lévő zöldövezeteket. Végül soron tehát a területrendezésben is kulcsszerepet játszik.

Végül, de nem utolsó sorban a KTM rendszerekben az élelmiszer-pazarlás is csökken, amely gazdálkodói és fogyasztói szinten egyaránt megfigyelhető. A gazdák a keletkezett növényi eredetű hulladékokat – általában zöldtrágya vagy komposzt formájában – újrahasznosítják. A fogyasztók pedig hetente fix mennyiségű zöldséget és/vagy gyümölcsöt tartalmazó dobozt kapnak, amely egy család egy heti szükségletét legtöbb esetben éppen fedezi, így nincs élelmiszer-pazarlás. Nem merül fel annak a kockázata, hogy sokkal többet vásárol, mint amennyire szükségük van.

A KTM által szerezhető valamennyi (termelői, fogyasztói, társadalmi, környezeti előny összefoglalva az *1. táblázatban* látható.

1. táblázat: A közösség által támogatott mezőgazdaság előnyei

Table 1: Benefits of Community Supported Agriculture

Termelők (1)	Fogyasztók (2)
Kiszámítható és tisztességes jövedelem Stabil piac Árképzés lehetősége Alacsony termelési kockázat Alacsony piaci verseny Fogyasztói támogatás Termelésre koncentráció Nincs közvetítő és/vagy kiskereskedő Termelők és fogyasztók közötti személyes kapcsolat Biztonsági háló	Kedvező tulajdonságú élelmiszerek (bio, megbízható, friss, egészséges, ízletes) Magas minőségű élelmiszer Elfogadható árak Hetente meghatározott mennyiségű élelmiszer Szezonális és különleges termékek Fogyasztói magatartás pozitív változása Jól ismert gazdaság, az élelmiszerek biztonságos forrása Közösség Környezeti szempontok A gazdaság látogatásának és ott munka vállalásának lehetősége Kikapcsolódás, stresszoldás Közvetlen kapcsolat a gazdasággal, a gazdálkodóval és a vidéki térséggel
Társadalom (3)	Környezet (4)
Társadalmi integráció Kapcsolatépítés Társadalmi közösség építés Tudás megosztás Polgári megújulás és közösségi szintű együttműködés Helyi identitás támogatása Lakóhellyel való személyes kapcsolat Vidéki és regionális fejlődés előmozdítása Helyi gazdálkodók támogatása Társadalmi befogadás Oktatás Munkahely teremtés Egészséges élelmiszerekhez való hozzájutás minden társadalmi réteg számára Globális élelmiszerbiztonság	Környezetbarát termesztési mód Ökológiai fenntarthatóság A biodiverzitás, a termőföld, a gazdálkodási hagyományok és a tájkép fenntartása Rövidebb élelmiszer-kilométer/mérföld Kisebb ökológiai és szénlábnyom Kevesebb élelmiszer-hulladék Szerep a területrendezésben A városhoz közeli zöldterületek fenntartása

Forrás: saját szerkesztés

(1) farmers, (2) consumers, (3) society, (4) environment

KÖVETKEZTETÉSEK

A közösség által támogatott mezőgazdaság olyan úttörő kezdeményezés, amely nem tekint vissza régi múltra. A múlt század második felétől kezdett elterjedni azzal a céllal, hogy az iparosodott mezőgazdaság és a globális kereskedelem által okozott károkat kiküszöbölje. Mint minden más termelési rendszernek, ennek is vannak költségei és haszna, mind a gazdálkodók, mind pedig a fogyasztók számára. A mezőgazdasági

termelők legjelentősebb költségei a KTM partnerség igényeihez igazodó mezőgazdasági tevékenységek költségei (például az ökológiai gazdálkodás megkezdéséhez szükséges beruházási költségek, a csepegtető öntözés kiépítésének költsége, stb.). A fogyasztók számára a legnagyobb kihívás az egész szezonra szóló, bizalmon alapuló elkötelezettség, amely magában foglalja a kockázatvállalást. Szükséges esetben előfordulhat, hogy a fogyasztó pénzéért cserébe nem kap semmit. A fogyasztó összes egyéb költsége elhanyagolható. A költségeket és az előnyöket számításba véve megállapítható, hogy a KTM tagjai számára az előnyök sokkal fontosabbak. A mezőgazdasági termelők számára a legfontosabb előny a stabil vevőkör, amelyből számos más előny származik. A fogyasztók számára a legfontosabb előnye, hogy minden héten jól ismert gazdaságból, kedvező tulajdonságú (bio, biztonságos, friss, egészséges, ízletes) élelmiszereket kaphatnak. A KTM további jellemzője, hogy a csatlakozó termelőknek és fogyasztóknak egyaránt jelentős életmód váltással kell szembesülniük. Ennek pozitív vagy negatív hatása azonban nem dönthető el egyértelműen.

A KTM-et úgy fejlesztették ki, hogy a gazdálkodók számára stabil megélhetést garantáljon, miközben a fogyasztók számára friss, egészséges, biztonságos és ellenőrizhető élelmiszereket ésszerű áron biztosítson. Emellett a társadalom és a környezet szempontjából is előnyös gazdálkodási mód.

A gazdálkodók és a fogyasztók is egyetértenek abban, hogy sokan egyáltalán nem ismerik a KTM koncepciót, és nem is hallottak még róla. Ez az egyik oka annak, hogy ez a rendszer kevésbé elterjedt. Ezért az oktatás alapvető fontosságú. Ezen oktatás keretében az esetleges költségeket és hasznot részletesen ismertetni kell, hogy a gazdálkodók és a potenciális fogyasztók megfontolhassák őket, és a csatlakozásról ez alapján dönthessenek. Hosszú távon teljes KTM hálózatokat lehet létrehozni.

BENEFITS AND COSTS OF COMMUNITY SUPPORTED AGRICULTURE

NÓRA GOMBKÖTŐ – GERGELY TESCHNER – KATALIN MEZEI

Széchenyi István University Faculty of Agricultural and Food Sciences,
Mosonmagyaróvár

SUMMARY

Community Supported Agriculture (CSA) strongly related to the rural communities. It has many benefits at micro and macro level as well. At micro level, cost and benefits are taken into account from the point of view of the farmers and the shareholders. The costs most often appear as opportunity costs, such as cost of direct marketing or customer relationships from the farmers side, and commitment for the whole season or unpredictable yields from the members side. CSAs have far more benefits than costs, such as fix market access, stable and decent income, products with favourable properties (fresh, healthy, safe). All of these opportunity costs and benefits will be introduced in the presentation. At macro level CSAs have also many benefits. From this point of view effects of CSAs on the communities and the environment is examined. Among these benefits must be mentioned the environmental effects of local production, support of local identity and rural development, creating new jobs, and strengthening of social relations. All of these are also described in detail.

Key words: Community Supported Agriculture, costs, benefits, farmers, consumers, society, environment

IRODALOM

Baker, N. – Popay, S. – Bennett, J. – Kneafsey, M. (2019): Net yield efficiency: Comparing salad and vegetable waste between community supported agriculture and supermarkets in the UK. In: Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development. Vol. 8, No. 4, pp. 179–192.

Bjune, M. – Torjusen, H. (2005): Community Supported Agriculture (CSA) in Norway - A context for shared responsibility. Paper to the Second CCN (Consumer Citizenship

Network) International conference 26-27 May at the University of Economics, Bratislava, Slovakia: Taking Responsibility

Bloemmen, M. – Bobulescu, R. – Le, N. T. – Vitari, C. (2015): Microeconomic degrowth: The case of Community Supported Agriculture. In: *Ecological Economics*. Vol. 112, April 2015, pp. 110-115.

Brown, C. – Miller, S. (2008): The Impacts of Local Markets: A Review of Research on Farmers Markets and Community Supported Agriculture (CSA). In: *American Journal of Agricultural Economics*. Vol. 90, No. 5, pp. 1298–1302.

Cone, C. A. – Myhre, A. (2000): Community supported agriculture: a sustainable alternative to industrial agriculture? In: *Hum Organ*. Vol. 59, No. 2, pp. 187-197

European CSA Research Group (2016): Overview of Community Supported Agriculture in Europe. Urgenci, 1st edition, May 2016

Flora, C. B. – Bregendahl, C. (2012): Collaborative Community-supported Agriculture: Balancing Community Capitals for Producers and Consumers. In: *International Journal of Sociology of Agriculture & Food*. Vol. 19, No. 3, pp. 329-346.

Halweil, B. (2000): Where have all the farmers gone? In: *World Watch*. Vol. 13, pp. 12-28.

Henderson, E. (2007): Sharing the harvest: a citizen's guide to community supported agriculture. White River Junction: Chelsea Green, 303 p.

Moellers, J. – Birhala, B. (2014): Community Supported Agriculture: A promising pathway for small family farms in Eastern Europe? A case study from Romania. In: *Landbauforschung*. Vol. 64, No. 3-4, pp. 139-150.

Perry, J. – Franzblau, S. (2010): Local Harvest: A Multifarm CSA Handbook. Published online: <http://www.sare.org/publications/csa/csa.pdf>, accessed on 16 May 2019.

Pirog, R. S. – Van Pelt, T. – Enshayan, K. – Cook, E. (2001): Food, fuel, and freeways: An Iowa perspective on how far food travels, fuel usage, and greenhouse gas emissions. Leopold Center Pubs and Papers. 3. online: https://lib.dr.iastate.edu/leopold_pubs/papers/3/?utm_source=lib.dr.iastate.edu%2Fleopold_pubs/papers%2F3&utm_medium=PDF&utm_campaign=PDFCoverPages, accessed on 22 May 2019.

Sharp, J. – Imerman, E. – Peters, G. (2002): Community Supported Agriculture (CSA): Building Community Among Farmers and Non-Farmers. In. Journal of Extension. Vol. 40, No. 3

Tegtmeier, E. M. – Duffy, M. (2005): Community Supported Agriculture (CSA) in the Midwest United States: A regional characterization". Leopold Center Pubs and Papers. 151.

Troján Sz. – Varga Zs. – Kalmárné Hollósi E. (2009): Állati eredetű „helyi termékek” értékesítési lehetőségei, avagy termékpálya röviden. Animal welfare, ethology and housing systems, Vol. 5, No. 4, pp. 575-581.

A szerzők levélcíme – Address of the authors:

GOMBKÖTŐ NÓRA – TESCHNER GERGELY – MEZEI KATALIN

Széchenyi István Egyetem,

Mezőgazdaság- és Élelmiszertudományi Kar

9200 Mosonmagyaróvár Vár tér 2.

gombkoto.nora@sze.hu

teschner.gergely@sze.hu

mezei.katalin@sze.hu